

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ЛЕВЧЕНКО ДМИТРІЙ ЮРІЙОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 351.82:336.71(477)
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ
НЕСТАБІЛЬНОСТІ
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

Д. Ю. ЛЕВЧЕНКО
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи
ПЕРШКО Лариса Олександрівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

кандидат економічних наук, доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: ЛЕВЧЕНКО Дмитрій Юрійович
допущений до захисту.

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» грудня 2025 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор

(науковий ступінь, вчене звання)

«_____» грудня 2025 р.

_____ (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК

(власне ім'я, прізвище)

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти ЛЕВЧЕНКО Дмитрій Юрійович захистив

(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ (науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

_____ (власне ім'я, прізвище)

АНОТАЦІЯ

ЛЕВЧЕНКО Д. Ю. Механізми державного регулювання кредитної діяльності банків в умовах економічної нестабільності. Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування. – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

Досліджено та обґрунтовано теоретичні засади державного регулювання кредитної діяльності банків в умовах економічної нестабільності. Проаналізовано сутність, форми та інструменти державного впливу на кредитну сферу, зокрема монетарні та макропруденційні механізми Національного банку України. Оцінено вплив економічних і воєнних ризиків на кредитну активність банківської системи України. Досліджено практику реалізації програм державної підтримки кредитування, механізми державних гарантій та ризик-шеринг. Розглянуто роль цифрових та антикризових інструментів державного регулювання, включно з розвитком платіжної інфраструктури, цифрових сервісів та валютних обмежень. Обґрунтовано напрями вдосконалення державної політики у сфері регулювання кредитної діяльності банків з урахуванням сучасних викликів та потреб післявоєнного відновлення економіки.

Ключові слова: публічне управління, державне регулювання, кредитна діяльність банків, економічна нестабільність, монетарна політика, макропруденційні інструменти.

SUMMARY

LEVCHENKO D. Mechanisms of state regulation of banks' lending activity under economic instability. – Qualification work on the rights of the manuscript. Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2025.

The qualification paper examines and substantiates the theoretical foundations of state regulation of banks' lending activity under conditions of economic instability. The essence, forms and instruments of state influence on the credit sector are analyzed, including the monetary and macroprudential tools of the National Bank of Ukraine. The impact of economic and wartime risks on the lending activity of Ukrainian banks is assessed. The study examines state support programs for lending, state guarantees and risk-sharing mechanisms. The role of digital and anti-crisis regulatory instruments, including payment infrastructure development, digital public services and currency restrictions, is considered. Directions for improving state policy in the field of banking credit regulation are substantiated, taking into account current challenges and the needs of post-war economic recovery.

Key words: public administration, state regulation, bank lending activity, economic instability, monetary policy, macroprudential instruments.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ	9
1.1. Сутність та роль кредитної діяльності банків	9
1.2. Державне регулювання кредитної діяльності: принципи та інструменти	11
1.3. Актуальні виклики фінансового сектору в умовах економічної нестабільності	15
Висновок до розділу 1	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	19
2.1. Інструменти Національного банку України у сфері кредитного регулювання	19
2.2. Державна підтримка кредитування в умовах нестабільності	21
2.3. Вплив економічних ризиків на кредитну активність банків України	23
Висновок до розділу 2	27
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ	29
3.1. Оптимізація монетарних та макропруденційних інструментів регулювання	29
3.2. Удосконалення системи державних гарантій та страхування кредитів	33
3.3. Розвиток цифрових та антикризових механізмів державного впливу на кредитну сферу	37
Висновок до розділу 3	41
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ	50

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан економіки України характеризується тривалою економічною нестабільністю, зумовленою воєнними діями, руйнуванням виробничої та енергетичної інфраструктури, високою невизначеністю щодо інвестиційної активності та платоспроможності позичальників. За таких умов кредитна діяльність банків набуває системоутворюючого значення, адже саме через кредитний канал забезпечується фінансування оборотного капіталу підприємств, підтримка малого і середнього бізнесу, відновлення виробництва та реалізація інвестиційних проєктів.

Водночас економічна нестабільність посилює кредитні ризики, стимулює обережність банків у видачі позик і обмежує доступ реального сектору до фінансових ресурсів. Це формує потребу в ефективній державній політиці, яка одночасно забезпечує фінансову стійкість банківської системи та створює умови для відновлення кредитування без накопичення нових системних дисбалансів. У цьому контексті особливої актуальності набувають монетарні та макропруденційні інструменти, програми державної підтримки кредитування, а також цифрові й антикризові механізми впливу держави на кредитну сферу (розвиток платіжної інфраструктури, цифрові сервіси, режим валютних обмежень у період воєнного стану).

Питання державного регулювання банківського кредитування, фінансової стабільності, макропруденційної політики та програм підтримки бізнесу висвітлюються у працях вітчизняних і зарубіжних науковців та експертів, а також у професійних аналітичних матеріалах регуляторних і міжнародних інституцій. Водночас потребують подальшого узагальнення та систематизації підходи до оптимального поєднання монетарних, макропруденційних і програмних інструментів в умовах воєнної економіки та високих ризиків, а також питання масштабування гарантійних механізмів і цифрових рішень як факторів відновлення кредитної активності.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання кредитної діяльності банків в Україні в умовах економічної нестабільності.

Для досягнення поставленої мети визначено такі *завдання*:

- розкрити теоретичні основи кредитної діяльності банків та її роль у фінансовій системі;
- систематизувати сутність і структуру механізмів державного регулювання кредитної діяльності банків;
- проаналізувати монетарні та макропруденційні інструменти НБУ у період економічної нестабільності;
- оцінити вплив економічних і воєнних ризиків на кредитну активність банків України;
- дослідити програми державної підтримки кредитування та їх роль у відновленні кредитування;
- охарактеризувати цифрові та антикризові механізми державного впливу на кредитну сферу;
- розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення державної політики у сфері кредитного регулювання.

Об'єкт дослідження. Кредитна діяльність банків України в умовах економічної нестабільності.

Предмет дослідження. Механізми, форми та інструменти державного регулювання кредитної діяльності банків.

Методи дослідження. У роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів: системний аналіз (для розгляду кредитної сфери як елементу макрофінансової політики), аналіз і синтез та узагальнення (для структурування інструментів регулювання), порівняльний аналіз (для зіставлення підходів і механізмів), статистичний аналіз (для оцінки тенденцій кредитування та ризиків), нормативно-правовий аналіз (для дослідження

регуляторної бази НБУ та державних програм), а також елементи моделювання та логічного обґрунтування (для формування рекомендацій).

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні положення тематики роботи апробовано в публікації (статті) з проблематики антифрод-стратегій банків як елементу державного регулювання.

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення роботи полягає у формуванні рекомендацій щодо удосконалення державної політики у сфері кредитного регулювання банків в умовах економічної нестабільності, зокрема: оптимізації монетарних і макропруденційних інструментів, розвитку механізмів державних гарантій і ризик-шеринг, а також посилення цифрових та антикризових інструментів державного впливу. Результати можуть бути використані органами публічної влади та фінансовими регуляторами, а також банківськими установами при формуванні підходів до кредитування в умовах підвищених ризиків.

Елементи наукової новизни полягають в удосконаленні підходів до державного регулювання кредитної діяльності банків через адаптацію антикризових, гарантійних та цифрових інструментів до умов підвищених воєнних ризиків і обмеженого доступу до фінансових ресурсів.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 48 сторінок, список використаних джерел містить 52 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

1.1. Сутність та роль кредитної діяльності банків

Кредитна діяльність банків є однією з базових складових функціонування фінансової системи, оскільки забезпечує трансформацію тимчасово вільних грошових коштів у довгострокові та короткострокові вкладення в реальний сектор економіки. У класичному розумінні банківський кредит виконує трансформаційну, інвестиційну, перерозподільчу та стабілізаційну функції: банки акумулюють заощадження домогосподарств і бізнесу, перетворюють їх у позиковий капітал та спрямовують на фінансування споживчих, оборотних і інвестиційних потреб суб'єктів господарювання.

Для України кредитна діяльність банків має підвищене значення через обмежений розвиток небанківських форм і високу залежність підприємств від банківських позик. Емпіричні дослідження підкреслюють, що обсяг банківського кредитування нефінансових корпорацій істотно впливає на динаміку ВВП, інвестицій та виробництва, тобто кредитний канал залишається одним з основних механізмів передачі імпульсів економічної політики в реальний сектор [6].

Водночас, частка банківських кредитів нефінансовим корпораціям у ВВП України є відносно низькою порівняно з розвиненими країнами та має тенденцію до зниження. За результатами аналізу, проведеного на основі даних НБУ, у праці Я. Верхелюка підкреслюється, що частка банківського кредитування нефінансових корпорацій у ВВП України є «незначною» та «поступово зменшується», що свідчить про недостатню глибину фінансового посередництва та обмежений потенціал кредиту як драйвера економічного зростання [6].

Дані більш нових досліджень підтверджують цю тенденцію. Обсяг корпоративних кредитів як частка ВВП знижується з 2014 року, причому ця динаміка продовжилась як у період COVID-19, так і після початку повномасштабної агресії у 2022 році. До ключових чинників віднесено падіння ВВП, скорочення попиту на кредит, посилення кредитних стандартів банків і переорієнтацію на менш ризикові активи [7]. Це означає, що хоча банківська система загалом зберігає здатність кредитувати, її внесок у фінансування економіки істотно обмежується макроекономічними та ризиковими факторами.

Разом з тим останні звіти НБУ свідчать про певну активізацію кредитування в 2023-2024 роках, насамперед у сегменті гривневих кредитів нефінансовим корпораціям. У Звіті про фінансову стабільність за 2024 рік зазначається, що річні темпи зростання чистих гривневих корпоративних кредитів у жовтні 2024 року досягли близько 22 %, причому зростання відбувалося у всіх групах банків і за всіма розмірами підприємств [8]. Банки вказують на зменшення кредитних ризиків, посилення конкуренції за платоспроможних позичальників і готовність збільшувати строки кредитування, що підтверджується збільшенням частки позик зі строком понад один рік у нових видачах [9].

Монетарна та фінансова статистика НБУ також демонструє, що після глибокого падіння на початку повномасштабної війни обсяги вимог банків до нефінансових корпорацій і домогосподарств поступово відновлюються, при цьому зростання у гривневому сегменті є стійкішим, ніж у валютному. У відповідних таблицях грошово-кредитної статистики фіксується позитивна річна динаміка гривневих кредитів як для бізнесу, так і для населення у 2023-2024 роках [10].

Водночас структурні характеристики кредитної діяльності вказують на наявність суттєвих обмежень її ролі як джерела довгострокового фінансування. Значна частка короткострокових позик, історично висока частка валютних кредитів із тенденцією до зниження, а також висока частка проблемних позик формують додаткові ризики. За даними СЕІС, рівень непрацюючих кредитів в

Україні у IV кварталі 2024 року становив близько 30,3 %, що, попри тенденцію до зниження, залишається одним із найвищих показників серед країн, що розвиваються [11]. Це прямо впливає на кредитну політику банків, змушуючи їх посилювати вимоги до позичальників, підвищувати вартість кредитних ресурсів і обмежувати ризиковані сегменти.

Роль кредитної діяльності банків в умовах воєнної та післявоєнної економіки проявляється також у її взаємозв'язку з державними програмами підтримки. Низка досліджень та офіційних звітів фіксує, що значна частина нових корпоративних кредитів надається у межах програм із державною участю, що стало одним із ключових інструментів підтримки малого і середнього бізнесу [8]. Це посилює роль банків як провідника державної економічної політики, а не лише як приватних фінансових посередників.

Отже, сутність кредитної діяльності банків в Україні полягає не лише у забезпеченні прибутковості самих банківських установ, а й у виконанні ширших макроекономічних функцій: фінансування відновлення та модернізації економіки, підтримання сукупного попиту, передавання імпульсів монетарної політики, а також стабілізації фінансової системи в умовах високих ризиків. Однак реальна роль цього механізму наразі обмежується низькою глибиною кредитування відносно ВВП, структурними дисбалансами та високою часткою проблемних кредитів, що об'єктивно зумовлює потребу в удосконаленні як внутрішніх кредитних стратегій банків, так і державних підходів до регулювання кредитної діяльності.

1.2. Державне регулювання кредитної діяльності: принципи та інструменти

Державне регулювання кредитної діяльності банків в Україні ґрунтується на поєднанні правових, монетарних та макропруденційних механізмів, спрямованих на забезпечення стійкості фінансової системи, захист інтересів

кредиторів і позичальників, а також підтримання збалансованого економічного розвитку. Ключову роль у цій системі відіграє Національний банк України, правовий статус і повноваження якого визначено Законом України «Про Національний банк України» та Законом України «Про банки і банківську діяльність». У цих актах закріплено, що основною функцією НБУ є забезпечення стабільності грошової одиниці, а метою регулювання й нагляду – фінансова стабільність та захист інтересів вкладників і кредиторів [12].

У стратегічних документах НБУ, зокрема у Стратегії макропруденційної політики, окреслюються базові принципи державного регулювання кредитної діяльності: пріоритет цінової та фінансової стабільності, ризик-орієнтований підхід, прозорість і передбачуваність регуляторних рішень, а також узгодженість національних вимог із стандартами ЄС та Базельського комітету [13]. Така логіка означає, що регулювання кредитування розглядається не ізольовано, а як складова макрофінансової політики: зміна регуляторних параметрів покликана не лише коригувати поведінку окремих банків, а й згладжувати фінансовий цикл та обмежувати накопичення системних ризиків.

Монетарні інструменти є першою групою механізмів, через які держава безпосередньо впливає на вартість і обсяги кредитних ресурсів. Центральним серед них є облікова ставка НБУ, яка визначає базову ціну гривневих ресурсів для банків. Після шокового підвищення ставки у 2022 році для стримування інфляції, у 2024-2025 роках НБУ утримує політику відносно жорсткою: з грудня 2024 року ключова ставка становила 13,5 %, а з січня-березня 2025 року була підвищена до 14,5-15,5 % річних і надалі утримується на рівні 15,5 % [14]. Офіційні заяви НБУ й міжнародних аналітичних центрів підкреслюють, що така ставка має на меті одночасно стримувати інфляційний тиск і зберігати привабливість гривневих активів у воєнних умовах, що прямо впливає на процентні ставки за кредитами і, відповідно, на їх доступність для позичальників.

До монетарних інструментів також належать операції на відкритому ринку, а також норми обов'язкових резервів, які регулюють обсяг ліквідних

ресурсів банків. Через зміну резервних вимог НБУ може посилювати або послаблювати стимули для кредитування реального сектору, перерозподіляючи надлишкову ліквідність з короткострокових інструментів у довгострокові позики. Ці механізми докладно описані в монетарних рішеннях Національного банку України та його аналітичних оглядах, зокрема в Огляді банківського сектору та Звіті про фінансову стабільність. [15].

Другий важливий блок – макропруденційні інструменти, що спрямовані на обмеження системних ризиків, пов'язаних із надмірним кредитним зростанням або дисбалансами у структурі фінансування. У 2018 році НБУ запровадив норматив коефіцієнта покриття ліквідністю, а з 1 квітня 2021 року – норматив довгострокової ліквідності, що стало черговим кроком до наближення українського регулювання до вимог ЄС і рекомендацій Базельського комітету [16]. Який визначає мінімальну частку стабільного та довгострокового фінансування залежно від структури активів і спонукає банки зменшувати залежність від короткострокових джерел, що особливо важливо в умовах криз і воєнних ризиків.

У стратегії макропруденційної політики НБУ також передбачає використання інших інструментів, зокрема буферів капіталу для покриття системних ризиків, а також обмежень на співвідношення розміру кредиту до вартості забезпечення у сегменті іпотечного та споживчого кредитування [17]. Такі обмеження мають на меті запобігти формуванню «кредитних бульбашок» та надмірному борговому навантаженню домогосподарств, що в умовах високої невизначеності й падіння доходів набуває особливої актуальності.

Нормативно-правові інструменти деталізують вимоги до організації кредитного процесу, управління ризиками та захисту прав учасників ринку. Закон України «Про банки і банківську діяльність» визначає, що НБУ регулює діяльність банків через систему економічних нормативів, включно з нормативами адекватності капіталу, ліквідності та концентрації ризиків; також встановлюються вимоги до прозорості структури власності, корпоративного управління та процедури роботи з проблемними активами [18]. Паралельно

НБУ через підзаконні акти імплементує вимоги МСФЗ 9 щодо оцінки кредитного ризику та формування резервів, що прямо впливає на політику банків у сфері кредитування та управління.

Окремий пласт державного впливу на кредитну діяльність становлять програмні інструменти, спрямовані на стимулювання кредитування пріоритетних секторів у період криз. Центральне місце серед них посідає програма «Доступні кредити 5-7-9 %», яка реалізується з 2020 року та була адаптована до умов повномасштабної війни. Аналітичні оцінки показують, що у 2022-2023 у відповідні роки обсяги кредитів за цією програмою зростали в більшості регіонів України, особливо в центральних областях – Полтавській та Кіровоградській, де темпи зростання сягали 267-290 %, тоді як у прифронтових регіонах активність була нижчою через підвищені ризики [19]. За оцінками дослідження щодо доступу МСП до фінансування, загальний обсяг програм підтримки бізнесу у 2023-2024 роках оцінювався у 341 млрд грн, з яких 72,6 % становило банківське фінансування, включно з 29,6 % – у межах програми «5-7-9 %» [20]. Водночас у Огляді банківського сектору НБУ фіксує, що у 2024 році обсяг кредитів за програмою дещо зменшився, а частка таких позик у портфелях банків скорочується, що пов'язано з переглядом умов програм та обмеженістю бюджетних ресурсів [21].

Таким чином, державне регулювання кредитної діяльності банків в Україні ґрунтується на комплексі взаємопов'язаних принципів – пріоритет фінансової стабільності, ризик-орієнтованість, узгодженість із міжнародними стандартами – та реалізується через широке коло інструментів: монетарних інструментів – ключової ставки, резервних вимог та операцій на відкритому ринку; макропруденційних інструментів; нормативно-правових інструментів, зокрема економічних нормативів і регламентації управління ризиками; а також програмних інструментів – цільових кредитних програм і державних гарантій.. У воєнних умовах і період економічної нестабільності ці інструменти використовуються не лише для «традиційного» згладжування циклів, а й як

засіб підтримки кредитної активності та одночасного стримування накопичення нових кредитних ризиків.

1.3. Актуальні виклики фінансового сектору в умовах економічної нестабільності

Фінансовий сектор України перебуває під впливом глибокої економічної нестабільності, спричиненої воєнними діями, руйнуванням інфраструктури, зростанням макроекономічних ризиків та трансформацією фінансових ринків. У таких умовах банківська система стикається з комплексом загроз, які формують нові вимоги до державного регулювання, фінансового моніторингу та системи захисту від шахрайства. Економічні виклики посилюються цифровізацією фінансових послуг, що суттєво розширює середовище для зловмисних дій та ускладнює контроль за рухом фінансових потоків [22].

Значну небезпеку становить поширення соціальної інженерії. Частка шахрайських операцій, здійснених за допомогою психологічного впливу на клієнтів, сягає 84 %, а понад 83 % усіх атак відбуваються через інтернет-канали. Це демонструє перехід злочинців до більш технологічних схем, орієнтованих не на технічні вразливості, а на маніпуляцію поведінкою користувачів. У результаті середній розмір збитків на одну шахрайську транзакцію суттєво зріс у 2022-2024 роках, що підтверджує професіоналізацію організованих груп та ускладнення методів фінансових злочинів [22].

Вагомим чинником ризику є підвищення глобальної мобільності фінансових потоків та використання інструментів цифрової анонімізації. Розвиток криптовалютних платформ, онлайн-платіжних сервісів, цифрових гаманців і сервісів миттєвих переказів створює додаткові можливості для ухилення від фінансового моніторингу. Це підсилює загрозу фінансового тероризму, який реалізується через приховані транзакції, неформальні платформи та ресурси даркнету. У відповідь на ці тенденції фінансові установи

впроваджують процедури верифікації, біометричні механізми, системи аналізу транзакцій та ризик-орієнтовані антифрод-рішення, однак навіть найбільш технологічні рішення потребують підтримки з боку державних інституцій та міжвідомчої координації [22].

Фінансовий сектор стикається і з ризиками, пов'язаними з відмиванням коштів та фінансуванням злочинних структур. Законодавство України, включно з Законом №361-IX «Про запобігання та протидію легалізації доходів...», визначає правила ідентифікації клієнтів, моніторингу операцій і заморожування активів. Проте швидкість появи нових схем фінансових злочинів вимагає постійного оновлення регуляторних механізмів, які б відповідали рекомендаціям FATF та вимогам міжнародних стандартів фінансової безпеки. В умовах війни ці механізми набувають стратегічного значення, оскільки нелегальні кошти можуть використовуватися для матеріального забезпечення терористичної діяльності та підриву фінансової стабільності держави [22].

Цифровізація банківських послуг зумовлює зростання потреби у системах аналітичного моніторингу. Використання алгоритмів машинного навчання, поведінкової аналітики та біометричної автентифікації покращує здатність банків своєчасно виявляти підозрілі транзакції. Водночас застосування таких рішень вимагає організаційної та технологічної готовності банків, підвищення кваліфікації персоналу, стандартизації внутрішніх процедур і гармонізації з державними вимогами щодо фінансового моніторингу та запобігання кіберзлочинності [22].

Зростання кіберризиків посилюється загальною економічною нестабільністю, що проявляється у зниженні платоспроможності населення, збільшенні кількості ризикових операцій, зростанні навантаження на банківські системи дистанційного обслуговування та підвищенні потреби у кредитних ресурсах. Поєднання макроекономічних шоків і технологічних загроз створює для фінансового сектору ситуацію подвійного стресу: з одного боку, банкам необхідно підтримувати стабільність і кредитну активність, а з іншого –

забезпечувати захист від внутрішніх і зовнішніх загроз, що еволюціонують набагато швидше, ніж нормативна база.

Таблиця 1.1

Динаміка банківського шахрайства в Україні у 2022-2024 рр.

Рік	Кількість випадків, тис.	Загальна сума збитків, млн грн	Середня сума однієї операції, грн
2022	217	480	2 212
2023	272	833	3 061
2024	270	1 100	4 247

Джерело: побудовано автором на основі [23].

Таким чином, актуальні виклики фінансової системи України охоплюють економічні, оперативні та безпекові ризики, які перебувають у тісному взаємозв'язку. Антифрод-стратегії та заходи з протидії фінансовому тероризму відіграють ключову роль у забезпеченні стійкості фінансового сектору та потребують системної координації між банками, Національним банком України, Службою фінансового моніторингу та правоохоронними органами. Ефективність цих механізмів значною мірою визначатиме здатність фінансової системи протистояти ризикам у середньо- та довгостроковій перспективі.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1

Отже, кредитна діяльність банків є ключовим елементом фінансової системи України та одним із головних каналів фінансування реального сектору в умовах економічної нестабільності. Її роль посилюється через обмежений розвиток альтернативних джерел фінансування та високу залежність бізнесу від банківських кредитів. Водночас низька частка кредитування у ВВП, значна концентрація короткострокових позик і високий рівень проблемних кредитів обмежують потенціал кредиту як драйвера економічного зростання.

Державне регулювання кредитної діяльності банків ґрунтується на поєднанні монетарних, макропруденційних, нормативно-правових і програмних

інструментів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності та стримування системних ризиків. У воєнних умовах ці механізми виконують не лише стабілізаційну, а й підтримуючу функцію щодо кредитування пріоритетних секторів економіки.

Разом із тим економічна нестабільність, воєнні ризики, зростання кіберзагроз і фінансового шахрайства формують нові виклики для банківського сектору, що зумовлює необхідність подальшого вдосконалення державного регулювання кредитної діяльності з урахуванням безпекових, цифрових та макрофінансових факторів.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Інструменти Національного банку України у сфері кредитного регулювання

У системі державного регулювання кредитної діяльності банків основну роль відіграє Національний банк України, який застосовує широкий спектр монетарних та нормативно-правових інструментів із метою впливу на обсяги, структуру, ціну та ризики кредитування. В умовах економічної нестабільності роль цих інструментів посилюється, оскільки саме через канал банківського кредитування реалізується значна частка економічної активності.

Монетарні інструменти: Одним із центральних механізмів НБУ є облікова ставка – орієнтир вартості грошей у банківській системі, що впливає на ціну кредитів для бізнесу й населення. Згідно з даними НБУ, облікова ставка у 2022 році була зафіксована на рівні 25 % річних, у 2023 році збережено високий рівень, а станом на грудень 2024 року – близько 13,5%, з тенденцією до 14-15,5 % у 2025 році [14].

Рис. 2.1. Графік динаміки облікової ставки НБУ за 2022–2025 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [14].

Цей інструмент дає змогу регулятору впливати на вартість ресурсів для банків і, відповідно, на умови кредитування, але в умовах воєнного стану та високої невизначеності він також слугує буфером проти інфляційного тиску і девальвації гривні.

Ще одним монетарним інструментом Національного банку України є нормативи обов'язкових резервів, що визначають норми резервування депозитів та інших зобов'язань банків перед НБУ. Ці резерви змінюються регулятором для регулювання ліквідності банківської системи та впливу на пропозицію кредитних ресурсів. На офіційному сайті НБУ зазначено, що резервні вимоги застосовуються до різних видів зобов'язань банків, і зміни в цих нормативних вимогах спрямовані на стимулювання довгострокового кредитування під час відбудови економіки [24].

Макропруденційні та нормативні інструменти: Крім класичних монетарних, НБУ використовує макропруденційні інструменти, які напряду впливають на кредитну діяльність банків і їхню готовність до ризикових операцій. Серед них – вимоги до адекватності капіталу, нормативи ліквідності, обмеження на валютне кредитування, нормативи концентрації кредитного ризику та інші регуляторні вимоги. Як зазначено у наукових оглядах, ці механізми спрямовані на стримування надмірного зростання кредитного портфеля, захист банків від критичних шоків і підтримку фінансової стійкості.

Наприклад, зміна нормативів обов'язкових резервів, про яку оголосив НБУ у листопаді 2025 року, дозволяє вилучити з розрахунку резервів кошти, примусово вилучені або під санкціями, що, на думку регулятора, сприятиме залученню банками довгострокових ресурсів для фінансування проєктів відбудови [25].

Програмні та нормативно-правові заходи: До інструментарію НБУ входить також державне регулювання через формування нормативно-правових документів, що встановлюють правила кредитування, вимоги до управління кредитними ризиками, стандарти оцінки якості активів. Так, НБУ регулярно публікує рішення щодо відновлення вимог до оцінки банками кредитного

ризиків та підготовки планів відновлення діяльності, з метою підвищення готовності банків до кризових ситуацій [14].

Зміни в нормативній базі дозволяють забезпечити більшу передбачуваність для банківської системи та надають регулятору можливість оперативно реагувати на зростання ризиків. Наприклад, нова редакція Положення про структуру власності фінансових установ (листопад 2025) унормувала вимоги для надавачів фінансових послуг, що може впливати і на кредитну діяльність банків як частини фінансового середовища [26].

Вплив на кредитну активність: Сумарно застосування зазначених інструментів створює рамки, у межах яких банки визначають обсяги, вартість і структуру кредитування. Монетарна жорсткість (висока облікова ставка) збільшує вартість ресурсів та стримує кредитну активність, що в умовах економічної нестабільності служить ризик-захисним заходом. Одночасно, резервні вимоги та макропруденційні нормативи сприяють формуванню стійкіших банківських балансових структур, що підвищує здатність системи витримувати шоки. У звіті НБУ зазначено, що банки в умовах війни були змушені переглянути кредитні стандарти, скоротити валютне кредитування і переорієнтуватися на гривневі кредити, що стало частиною адаптивної стратегії регулятора та банків.

2.2. Державна підтримка кредитування в умовах нестабільності

Державне стимулювання кредитної діяльності банків набуває особливого значення в умовах економічної нестабільності – воєнних дій, скорочення економіки, зростання ризиків і падіння інвестиційної активності. У таких умовах банки часто проявляють обережність у видачі нових кредитів, що створює дефіцит фінансування для реального сектору. Саме тому держава застосовує цільові програми підтримки, які мають компенсаторний характер і

спрямовані на відновлення кредитної активності, зниження вартості кредитних ресурсів і стимулювання суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Однією з найбільш помітних програм є державна ініціатива Доступні кредити 5-7-9 %, започаткована для МСБ. За даними Міністерства фінансів України, на 9 вересня 2024 року в межах цієї програми підприємці отримали 60 317 кредитів на загальну суму 237,5 млрд грн [27]. У лютому 2024 року за даними EDF вже було підписано кредитні договори на суму 276,9 млрд грн, при цьому заборгованість позичальників за такими кредитами досягала 126,8 млрд грн [19]. На початку 2025 року повідомлялося, що лише з початку року бізнес залучив 21,2 тис. кредитів на суму 62,2 млрд грн в рамках цієї програми [28].

Програма 5-7-9 % забезпечує пільгові процентні ставки, державні гарантії та максимальні строки кредитування. Наприклад, у банку-учаснику програми зазначено, що позичальник може отримати позику до 50 млн грн на строк до 3 або 5 років залежно від цілей фінансування [29]. Така конструкція державної підтримки дозволяє знизити кредитні бар'єри в умовах високих процентних ставок і підвищеної ризикованості бізнесу.

Таблиця 2.2

Параметри програми «Доступні кредити 5–7–9 %»

Показник	Характеристика
Процентна ставка	5 %, 7 % або 9 % річних
Максимальна сума кредиту	До 50 млн грн
Строк кредитування	До 3 років або до 5 років (залежно від цілей фінансування)
Державна підтримка	Компенсація процентної ставки, державні гарантії
Банки-учасники	Банки, уповноважені на участь у програмі
Цільове призначення	Інвестиційні цілі, розвиток бізнесу, обігові кошти

Джерело: побудовано автором на основі [29].

Крім програми 5-7-9 %, державна підтримка проявляється й через пріоритетні напрями кредитування банками: фінансування відбудови інфраструктури, енергетики, агросектору та стратегічно важливих галузей. Згідно зі звітом Національний банк України за 2024 рік, з червня по грудень банки видали 10,5 млрд грн на проєкти відновлення енергетичних об'єктів, що забезпечило більш як 470 МВт генеруючих потужностей [26].

Ефективність програм державної підтримки обмежується кризовими умовами: за висновками дослідження «Кредитування корпоративного сектору в Україні в умовах війни », основною перешкодою для кредитування залишаються фактори воєнної нестабільності, а не лише ставка чи доступ до ресурсів [30]. У такому контексті державні програми виступають не лише стимулом, але й компенсатором ризиків, які банки самостійно не готові взяти на себе.

З одного боку, державні програми створюють умови для підвищення кредитної активності: вони знижують вартість кредитування, розширюють групи позичальників, активізують банки-посередники. З іншого – вони вимагають чіткого механізму взаємодії між державою, банками і позичальниками, а також ефективного моніторингу й оцінки ризиків з боку державного регулятора.

У підсумку, державна підтримка кредитування в умовах нестабільності є важливим елементом системи державного регулювання банківської кредитної діяльності. Для її подальшого удосконалення необхідно забезпечити:

- 1) розширення програм зі зниженими ставками на довший термін;
- 2) підвищення прозорості та критеріїв оцінювання позичальників;
- 3) вдосконалення гарантійних схем та механізмів ризик-розподілу між державою і банками;
- 4) інтеграцію програми підтримки з макропруденційними заходами регулятора, щоб уникнути накопичення нових кредитних ризиків.

2.3. Вплив економічних ризиків на кредитну активність банків України

Кредитна активність банківської системи України формується під впливом сукупності економічних ризиків, які мають як макрофінансовий, так і секторальний характер. В умовах повномасштабної війни ключовим джерелом

ризиків є невизначеність щодо подальшої динаміки ВВП, інфляції, стану державних фінансів, а також безпосередні воєнні загрози для інфраструктури, бізнесу та домогосподарств.

Таблиця 2.3

Економічні ризики та їх вплив на кредитну активність банків України

Економічний ризик	Прояв ризику	Вплив на кредитну активність
Воєнний	Невизначеність, руйнування інфраструктури, безпекові загрози	Зменшення обсягів нових кредитів
Кредитний	Високий рівень непрацюючих кредитів	Посилення вимог до позичальників, обмеження кредитування
Інфляційний	Прискорення інфляції, енергетичні шоки	Зростання вартості кредитів
Процентний	Високий рівень ключової ставки	Скорочення попиту на кредити
Ризик витіснення	Перетік коштів у державні цінні папери та інструменти НБУ	Зменшення ресурсів для кредитування реального сектору
Ліквідності та ресурсної бази	Переважаючі короткострокових депозитів	Обмеження довгострокового кредитування
Політичний та безпековий	Залежність від зовнішньої фінансової допомоги	Низька готовність до нарощування кредитних портфелів
Операційний та технологічний	Кіберзагрози та зростання шахрайства	Ускладнення кредитних процедур

Джерело: побудовано автором на основі [32], [33], [34], [35], [36].

Одним із найбільш показових індикаторів впливу економічних ризиків на кредитну активність є динаміка корпоративного кредитування. Згідно з дослідженням Центру економічної стратегії «Кредитування корпоративного сектору в Україні в умовах війни», війна має істотно сильніший негативний вплив на обсяги нових кредитів, ніж зростання процентних ставок. Економетричні оцінки показують, що під час повномасштабного вторгнення зростання процентної ставки за кредитами на 1 відсотковий пункт із лагом у два місяці зменшує обсяг нових кредитів приблизно на 0,04 % на місяць, тоді як сам воєнний фактор – на 0,15 % щомісяця [7]. Це свідчить, що навіть за умов пом'якшення монетарної політики, домінуючим детермінантом кредитної активності лишається рівень загального ризику, а не лише вартість ресурсів.

Високий рівень кредитного ризику залишається одним із базових обмежень для нарощування кредитних портфелів. За даними НБУ, частка

непрацюючих кредитів у банківській системі у 2024 році скоротилася до 30 %, зокрема до 12,6 % в українських приватних банках, 10,9 % – у банках з іноземним капіталом та близько 43 % – у державних банках [31]. Дані СЕІС підтверджують, що в IV кварталі 2024 року рівень непрацюючих кредитів становив 30,3 % проти 32,3 % попереднього кварталу [32]. Попри позитивну тенденцію, рівень проблемних активів залишається одним з найвищих у Європі, що змушує банки утримувати значні резерви, підвищувати вимоги до позичальників і обмежувати кредитування в ризикових сегментах – особливо у сфері МСБ та галузей, пов'язаних із прифронтовими регіонами.

Суттєвий вплив на кредитну активність здійснюють інфляційні та процентні ризики. За оцінками НБУ та міжнародних інституцій, інфляція в Україні у 2022 році сягала близько 25 %, надалі уповільнилася, проте у 2024 році знову прискорилася до двозначних значень на тлі енергетичних шоків [9]. Для стримування інфляції НБУ зберігав жорстку монетарну політику, а в жовтні 2025 року підтвердив ключову ставку на рівні 15,5 %, паралельно знизивши прогноз зростання ВВП через руйнування енергетичної інфраструктури та дефіцит потужностей [33]. Високі ставки, з одного боку, підтримують макрофінансову стабільність та привабливість гривневих активів, а з іншого – обмежують попит на кредити та підвищують боргове навантаження на позичальників, особливо у довгостроковому сегменті.

Додатковим чинником є ризик перетоку ресурсів із кредитного ринку в сегмент державних боргових інструментів. Банки, реагуючи на невизначеність та зростання кредитного ризику, збільшують інвестиції в державні цінні папери та депозитні сертифікати НБУ, які мають нижчий ризик і привабливу дохідність. У Огляді банківського сектору за листопад 2024 року зафіксовано, що інвестиції банків у державні боргові цінні папери зросли на 8,9 % квартал до кварталу, тоді як обсяги коштів у депозитних сертифікатах НБУ зменшувалися третій квартал поспіль [34]. Така структура активів свідчить про те, що частина потенціалу кредитування реального сектору поглинається фінансуванням

державного дефіциту, що є типовим проявом ефекту витіснення в умовах воєнної економіки.

На кредитну активність також впливають ризики ліквідності та структури ресурсної бази. Згідно з оглядами НБУ, українські банки у 2023-2024 рр. мали суттєвий профіцит ліквідності, однак водночас структуру зобов'язань характеризує висока частка короткострокових депозитів, що обмежує можливості довгострокового кредитування [35]. Хоча нормативи ліквідності виконуються із запасом, банки зберігають обережність щодо фінансування інвестиційних проектів з тривалим горизонтом через невизначеність подальшої макроекономічної динаміки, валютні ризики та невідомі масштаби майбутніх витрат.

Важливу роль у формуванні кредитної активності відіграють політичні та безпекові ризики, пов'язані зі станом фронту, загрозами для енергетичної та транспортної інфраструктури, а також залежністю України від зовнішньої фінансової підтримки. У макроекономічному огляді зазначається, що на 2025-2027 роки очікується понад 90 млрд дол. США міжнародної допомоги у вигляді грантів та кредитів, яка покликана компенсувати дефіцит платіжного балансу та бюджету [36]. Така залежність з одного боку знижує ризики різкого скорочення державних витрат, але з іншого – посилює невизначеність для банків щодо довгострокової стійкості макроекономічної політики, що знову ж таки позначається на їхній готовності нарощувати кредитні портфелі.

Окремим блоком виступають операційні та технологічні ризики, пов'язані з кіберзагрозами й шахрайством, які прямо впливають на кредитну політику через посилення вимог до ідентифікації клієнтів, моніторингу операцій та комплаєнсу. Зростання збитків від шахрайських операцій, особливо в онлайн-середовищі, змушує банки посилювати процедури перевірки, ускладнювати доступ до продуктів і переглядати ризик-моделі, що непрямо зменшує швидкість ухвалення рішень і привабливість кредитування окремих сегментів.

У підсумку, вплив економічних ризиків на кредитну активність банків України має комплексний характер і проявляється у кількох вимірах:

- 1) кількісному – стримування обсягів нових кредитів, особливо без державних програм підтримки;
- 2) ціновому – підвищенні процентних ставок та вимог до забезпечення;
- 3) структурному – переорієнтації банків на менш ризикові активи замість кредитування;
- 4) інституційному – посиленні регуляторних вимог та ускладненні процедур оцінки ризику.

За цих умов державна політика та регуляторні рішення НБУ мають враховувати, що для поживлення кредитної діяльності недостатньо лише зниження вартості ресурсів. Необхідним є одночасне зниження системних ризиків – воєнних, макроекономічних, регуляторних та операційних – та створення середовища, у якому банки будуть готові трансформувати профіцит ліквідності у масштабне, але контрольоване кредитування економіки.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2

Отже, аналіз механізмів державного регулювання кредитної діяльності банків в Україні свідчить, що ключову роль у формуванні умов кредитування відіграє Національний банк України через поєднання монетарних, макропруденційних та нормативно-правових інструментів. Облікова ставка, резервні вимоги, нормативи ліквідності та капіталу формують базові параметри вартості, обсягів і ризиків кредитування, забезпечуючи фінансову стійкість банківської системи в умовах економічної нестабільності та воєнного стану.

Водночас державна підтримка кредитування, механізми державних гарантій і ризик-шеринг, компенсує обмежену готовність банків до ризику та сприяє підтримці кредитної активності малого і середнього бізнесу та пріоритетних секторів економіки. Разом із тим ефективність таких програм

значною мірою залежить від рівня воєнної та макроекономічної невизначеності, що обмежує їхній стимулюючий потенціал.

Встановлено, що домінуючий вплив на кредитну активність банків мають не лише процентні умови, а передусім економічні та воєнні ризики, високий рівень непрацюючих кредитів, інфляційні та безпекові загрози. Це зумовлює переорієнтацію банківських ресурсів у менш ризикові активи та стримує довгострокове кредитування реального сектору.

Таким чином, державне регулювання кредитної діяльності в Україні в умовах нестабільності має комплексний характер і потребує узгодженого застосування монетарних, регуляторних та програмних інструментів із урахуванням системних ризиків. Ефективність цих механізмів визначається здатністю держави не лише впливати на вартість ресурсів, а й знижувати загальний рівень ризиків, у межах яких формується кредитна політика банків.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

3.1. Оптимізація монетарних та макропруденційних інструментів регулювання

В умовах тривалої економічної нестабільності та воєнних дій перед системою державного регулювання постає завдання не лише зберегти макрофінансову стабільність, а й створити умови для відновлення кредитної активності банків без накопичення нових системних ризиків. Центральну роль у цьому процесі відіграють монетарні та макропруденційні інструменти Національного банку України, які вимагають адаптації до нових викликів.

Оптимізація монетарної політики та ключової ставки: У 2022-2023 роках НБУ був змушений застосовувати жорстку монетарну політику для стримування інфляції та підтримки курсової стабільності, що передбачало утримання облікової ставки на рівні 25 % тривалий період. Надалі, у 2024-2025 роках, регулятор перейшов до поступової нормалізації політики, однак зберіг відносно високий рівень ставок. Станом на вересень-жовтень 2025 року ключова ставка становить 15,5 %, що підтверджено рішеннями Правління НБУ від 11.09.2025 та 23.10.2025 [37].

З точки зору оптимізації монетарного режиму, важливим є забезпечення балансу між антиінфляційною функцією ставки та стимулюванням кредитування. У комунікаціях Національного банку України підкреслюється, що збереження жорсткої монетарної політики має на меті утримання інфляції на траєкторії зближення з цільовим рівнем 5 %, однак у воєнних умовах значна частина інфляційного тиску має немонетарний характер, зумовлений руйнуванням інфраструктури, логістичними обмеженнями та енергетичними шоками [8]. Це об'єктивно посилює аргументи щодо поступової диференціації підходів: жорстка політика може бути пом'якшена в частині довгострокових

інвестиційних та відбудовчих кредитів, особливо за наявності державних гарантій або співфінансування з боку міжнародних фінансових організацій.

Одним із напрямів оптимізації є посилення процентного каналу трансмісії шляхом зменшення розриву між обліковою ставкою та ставками за кредитами для пріоритетних секторів, зокрема у сфері відновлення енергетики, інфраструктури та критично важливих галузей. Це передбачає використання цільових рефінансувальних інструментів, коли НБУ надає банкам ресурси за нижчими ставками під конкретні проєкти, що відповідає кращим практикам ЄС та рекомендаціям МВФ щодо підтримки кредитування у кризових економіках [38].

Удосконалення підходів до резервних вимог: Монетарна політика НБУ у 2024-2025 роках включає активне використання обов'язкових резервів як інструменту управління ліквідністю та стимулювання залучення довгострокових ресурсів. У жовтні 2025 року НБУ ухвалив рішення виключити з розрахунку резервних вимог примусово вилучені та санкційні кошти, що, за оцінкою регулятора, має підвищити ефективність грошово-кредитного регулювання і не призводить до суттєвої зміни загального обсягу резервів, який у період з 11 вересня до 10 жовтня 2025 року становив 574,1 млрд грн. [25].

Оптимізація резервних вимог у контексті відбудови економіки передбачає використання цього інструменту як стимулюючого, а не лише стримувального. Зокрема, надання можливості враховувати у покритті резервів довгострокові облігації внутрішньої державної позики, які спрямовуються на фінансування відбудовчих проєктів, створює для банків додатковий мотив залучати й розміщувати ресурси у довгострокових інструментах. У жовтні 2025 року НБУ розширив перелік бенчмарк-ОВДП, що можуть включатися до покриття обов'язкових резервів, що є кроком у цьому напрямі [39].

Подальша оптимізація може полягати у диференціації резервних вимог залежно від структури кредитних портфелів: нижчі норми для банків, які активно кредитують реальний сектор і відбудовчі проєкти, і вищі – для тих, хто

концентрується на інвестиціях у низькоризикові державні інструменти за рахунок скорочення кредитування.

Розвиток макропруденційної політики: Макропруденційна політика НБУ ґрунтується на стратегії макропруденційної політики, яка окреслює цілі, інструменти та принципи запобігання системним ризикам, з орієнтацією на європейські стандарти та рекомендації Базельського комітету [13]. Основними інструментами залишаються нормативи ліквідності, буфери капіталу, обмеження концентрації ризиків, а також потенційне застосування контрциклічного буфера капіталу.

В умовах війни пріоритетом стає не стільки посилення вимог, скільки гнучке калібрування макропруденційних параметрів. У У Звіті про фінансову стабільність за 2024 рік НБУ фіксує високий запас ліквідності банківської системи та здатність банків виконувати нормативи коефіцієнта покриття ліквідністю та нормативу чистого стабільного фінансування із суттєвим запасом [8]. Це створює простір для поступового перегляду окремих нормативів у бік підтримки довгострокового кредитування, не порушуючи при цьому загальну стійкість системи. Наприклад, можливим напрямом оптимізації є пом'якшення вимог до ризикової ваги за кредитами для пріоритетних секторів відбудови за умови належного державного гарантування або співфінансування.

Ще одним елементом оптимізації є підвищення ролі стрес-тестування як основи для ухвалення макропруденційних рішень. У стратегії НБУ прямо зазначається, що результати стрес-тестів повинні використовуватися для визначення необхідного обсягу капітальних буферів і корекції регуляторних параметрів [13]. У контексті повоєнної відбудови доцільно адаптувати сценарії стрес-тестування до специфіки відбудовчих проєктів, ризиків енергетичної інфраструктури та можливих затримок міжнародного фінансування.

Синхронізація з міжнародними програмами та рекомендаціями: Важливим фактором оптимізації є узгодження монетарної та макропруденційної політики з умовами міжнародних програм підтримки. У документах МВФ підкреслюється, що українська програма покликана рамки

політику, яка забезпечує фіскальну, зовнішню та макрофінансову стабільність в умовах високої невизначеності [38]. Це означає, що зміни в монетарних та макропруденційних режимах мають враховувати вимоги програмних показників, але водночас залишати простір для підтримки кредитування реального сектору.

Узгодженість із рекомендаціями МВФ та ЄС щодо посилення інституційної спроможності НБУ, прозорості прийняття рішень, незалежності регулятора та передбачуваності політики також є важливою складовою оптимізації. Підвищення якості комунікацій щодо рішень із ключової ставки, резервних вимог та макропруденційних заходів сприяє зниженню невизначеності для банків і учасників ринку, що позитивно впливає на готовність до довгострокового кредитування.

Узагальнюючи, оптимізація монетарних та макропруденційних інструментів у сучасних умовах передбачає:

- 1) поступовий перехід від суто антиінфляційного фокусу до балансування між стабільністю та відновленням кредитування;
- 2) використання резервних вимог як стимулюючого інструменту для довгострокового фінансування відбудови;
- 3) гнучке налаштування макропруденційних нормативів для підтримки кредитування пріоритетних секторів за умови контролю ризиків;
- 4) тісну координацію з міжнародними партнерами та підвищення прозорості регуляторних рішень.

Такі кроки дають змогу перетворити наявний профіцит ліквідності в банківській системі на реальне довгострокове кредитування, мінімізуючи загрозу накопичення нових системних дисбалансів.

3.2. Удосконалення системи державних гарантій та страхування кредитів

Система державних гарантій і механізмів страхування кредитних ризиків є ключовим елементом державного регулювання кредитної діяльності банків в умовах воєнної економіки та підвищеної невизначеності. В українських реаліях вона виконує подвійну функцію: з одного боку – зниження кредитного ризику для банків і стимулювання кредитування секторів, які є критично важливими для відновлення економіки; з іншого – перерозподіл ризиків між державою, банківським сектором і міжнародними фінансовими інституціями. Поступова еволюція від моделі прямого субсидювання процентних ставок до більш широкого використання державних та міжнародних гарантій є однією з ключових тенденцій останніх років [8].

Важливим інструментом державної підтримки є програма «Доступні кредити 5-7-9 %», яка поєднує елементи компенсації процентної ставки та державних гарантій. Програма реалізується через Фонд розвитку підприємництва, єдиним учасником якого є уряд України в особі Міністерства фінансів [27]. Станом на вересень 2024 року в межах програми підприємці отримали понад 60 тис. кредитів на суму понад 237,5 млрд грн, причому участь у ній беруть десятки банків-партнерів [27]. У дослідженні про доступ до фінансування для МСП оцінено, що сукупний обсяг програм підтримки бізнесу у 2023-2024 роках становив близько 341 млрд грн, із яких 29,6 % припадає саме на кредити в межах програми 5-7-9 %, а ще понад 30 % – на інші форми банківського кредитування, часто також із застосуванням елементів державних гарантій [20].

Разом із тим, у Звіті про фінансову стабільність НБУ за грудень 2024 року підкреслюється, що ефективність програми 5-7-9 % обмежується низкою проблем: повільне її реформування, недостатня сфокусованість на найбільш уразливих позичальниках, а також накопичення боргу держави перед банками з компенсації відсотків, який на кінець 2024 року оцінюється на рівні близько 10

млрд грн [8]. Це створює додаткову невизначеність для банків щодо реальної «вартості» участі у програмі та може стримувати їхню готовність активно кредитувати за пільговими умовами. Одночасно аналіз НБУ показує, що значна частина учасників програми 5-7-9 % демонструє фінансові показники, достатні для обслуговування кредитів і на ринкових умовах, тобто частина субсидій фактично не адресована найбільш ризиковим та фінансово вразливим позичальникам [8].

На цьому фоні посилюється роль державних гарантій на портфельній основі. Відповідно до інформації Міністерства фінансів, механізм державних портфельних гарантій застосовується для забезпечення часткового покриття кредитного ризику за портфелями кредитів, насамперед для МСП та агросектору, із фіксацією граничного обсягу зобов'язань держави та процедур управління контингентними фіскальними ризиками [40]. У Звіті про фінансову стабільність прямо зазначається, що в 2024 році роль гарантій як інструменту покриття кредитних ризиків у відновленні корпоративного кредитування зростає, тоді як значення чисто компенсаційних програм поступово зменшується [8]. Це підтверджує, що стратегія держави зміщується у бік більш ринково орієнтованої моделі підтримки, де держава частково бере на себе ризик, але не повністю підмінює рішення банків щодо оцінки платоспроможності позичальників.

Суттєвою складовою системи гарантійного та страхового забезпечення кредитів є участь міжнародних фінансових організацій. Європейський банк реконструкції та розвитку реалізує в Україні програми розподілу портфельного кредитного ризику з 12 фінансовими установами, у межах яких покриває до 50% кредитного ризику за портфелями кредитів малому та середньому бізнесу, що підвищує готовність банків кредитувати підприємства в умовах високої невизначеності [41]. Європейська комісія спільно з групою ЄІБ у червні 2024 року запустила дві гарантійні програми на 190 млн євро, які в сукупності мають розблокувати понад 1 млрд євро кредитування для українського бізнесу, шляхом розподілу ризиків між європейськими та українськими фінансовими

установами [42]. Такі інструменти фактично доповнюють національні механізми державних гарантій, розширюючи доступ бізнесу до фінансування на прийнятних умовах.

Окремим напрямом є розвиток страхування кредитів та воєнних ризиків, що прямо впливають на можливість реалізації інвестиційних проєктів і кредитних програм. У 2024 році ЄБРР оголосив про запуск гарантійної схеми на 110 млн євро для відновлення перестраховування воєнних ризиків у внутрішніх перевезеннях в Україні, яка має покривати понад 1 млрд євро товарів і транспортних засобів у транзиті щороку [43]. Паралельно ЄС запускає експортно-гарантійні механізми для європейських компаній, що працюють з українськими контрагентами, зокрема через новий експортно-кредитний гарантійний інструмент обсягом 300 млн євро, який уже почала використовувати Данія [44]. Хоча ці програми формально спрямовані на підтримку експорту та логістики, вони опосередковано знижують ризики кредитування торговельних операцій та проєктів відновлення.

На основі наявного досвіду можна виокремити кілька ключових напрямів удосконалення системи державних гарантій та страхування кредитів в Україні:

1. Перехід від домінування процентних субсидій до більш широкого використання гарантій ризику. Умови програми 5-7-9% та інших компенсаційних механізмів доцільно переглядати в бік звуження кола отримувачів до тих позичальників, які дійсно не можуть обслуговувати кредит на ринкових умовах, а для більш стійких компаній – розвивати модель часткового гарантування кредитів. Це узгоджується з висновками НБУ щодо надмірної участі фінансово спроможних позичальників у пільгових програмах та зростанням боргу з компенсації відсотків [8].

2. Посилення ролі портфельних гарантій та управління фіскальними ризиками. Розвиток портфельних гарантій із чітко визначеними лімітами відповідальності держави, системою моніторингу та звітності, а також інтеграцією з реєстрами державних гарантій дає змогу знизити ризики як для бюджетної системи, так і для банків. Публікація Мінфіном детальних даних про

державний і гарантований борг, включно з реєстром гарантійних зобов'язань, створює основу для більш прозорого й зваженого використання таких інструментів [40].

3. Розширення співпраці з міжнародними гарантійними інструментами. Участь України в програмах ЄІБ, ЄБРР, Світового банку та інших інституцій, що забезпечують ризик-шеринг з місцевими банками, є ключовою передумовою масштабування кредитування без надмірного навантаження на державний бюджет. Приклади європейських гарантійних програм для МСП, спрямованих на розблокування понад 1 млрд євро кредитування, демонструють потенціал таких інструментів для українського ринку [42].

4. Розвиток спеціалізованих схем страхування воєнних і політичних ризиків. Умовою активізації інвестиційного та кредитного процесу є можливість страхування воєнних ризиків для логістики, виробничих активів і проєктів відбудови. Пілотні схеми, подібні до гарантії ЄБРР для покриття воєнних ризиків у транспорті, або європейські експортні гарантії, можуть бути адаптовані й розширені, включно з участю українських страхових компаній та експортно-кредитних агентств [43].

4. Підвищення якості аналітики та таргетування державних програм. Звіт НБУ про фінансову стабільність наголошує на важливості переорієнтації програм підтримки на ті сегменти бізнесу, які є найбільш вразливими та мають обмежений доступ до кредитів унаслідок високого ризику [8]. Для цього необхідні системні аналітичні інструменти, у тому числі аналіз показників рентабельності, покриття боргу, кредитної історії, а також інтеграція з даними податкових і статистичних органів.

У комплексі удосконалення системи державних гарантій та страхування кредитів має забезпечити перетворення високого рівня ліквідності банківського сектору на реальне довгострокове кредитування відбудови, при цьому зберігаючи контрольовані фіскальні ризики й відповідність європейським підходам до управління державними зобов'язаннями та фінансовою стабільністю.

3.3. Розвиток цифрових та антикризових механізмів державного впливу на кредитну сферу

В умовах повномасштабної війни та затяжної економічної нестабільності цифрові та антикризові механізми державного впливу стають одним із ключових інструментів забезпечення безперервності функціонування кредитної сфери та зниження системних ризиків. Для України це поєднання двох взаємопов'язаних трендів: прискореної цифровізації державного управління та фінансової інфраструктури, запровадження спеціальних антикризових регуляторних режимів, спрямованих на захист фінансової стабільності та підтримку кредитування в екстремальних умовах.

Цифрова трансформація публічного управління в Україні концентрується навколо екосистеми «Дія», яка створює цифрове середовище для взаємодії громадян, бізнесу, банків і держави. За даними Міністерства цифрової трансформації, веб-портал і застосунок «Дія» надають понад 70 цифрових публічних послуг, мають понад 14 млн користувачів, забезпечують «найшвидшу у світі реєстрацію бізнесу» (реєстрація ФОП онлайн, яку вже використали понад 500 тис. осіб), а також дозволяють подавання податкової звітності, сплату єдиного податку, соціальних внесків і державних платежів повністю онлайн [45].

На базі «Дії» розгорнуто окремі модулі, які опосередковано впливають на кредитну сферу: Diia.Business як національний проєкт підтримки підприємництва – онлайн-платформа з понад одним мільйоном відвідувачів і мережею офлайн-центрів підтримки; Diia.City як спеціальний правовий режим для IT-галузі з пільговим оподаткуванням і прозорими умовами ведення бізнесу; а також e-Residency – інструмент, що надає іноземцям можливість зареєструвати бізнес в Україні, дистанційно відкрити банківський рахунок, здійснювати діяльність і підписувати документи з використанням електронного підпису [45].

У сукупності ці інструменти знижують транзакційні витрати доступу до фінансування: пришвидшують і спрощують ідентифікацію клієнтів, зменшують інформаційну асиметрію завдяки інтеграції з державними реєстрами та податковими базами, створюють більш прозоре середовище для оцінки кредитоспроможності позичальників. Для банків це означає можливість ширше застосовувати дистанційне кредитування, скорочувати час ухвалення рішень і розвивати масові кредитні продукти для МСП на основі цифрових даних.

Цифрова платіжна інфраструктура НБУ як антикризовий інструмент. Важливою складовою цифрових механізмів державного впливу є модернізація платіжної інфраструктури Національного банку України. Згідно з Річним звітом за 2023 рік, попри дію воєнного стану, Система електронних платежів НБУ у 2023 році працювала безперервно, забезпечуючи 99% міжбанківських платежів у гривні. У 2023 році через СЕП було проведено 422,8 млн платежів на суму близько 209 923 млрд грн, причому з 1 квітня 2023 року система перейшла на режим 24/7/365 та новий стандарт ISO 20022 [46].

Перехід на СЕП 4.0 із цілодобовим режимом і використанням сучасних стандартів обміну фінансовими повідомленнями створив низку ефектів для кредитної сфери:

- 1) забезпечив стійкість розрахунків у кризових умовах (ракетні удари, блекаути), мінімізуючи операційні ризики для банків;
- 2) дозволив прискорити платежі між банками та клієнтами, що прямо впливає на швидкість видачі та обслуговування кредитів;
- 3) відкрив можливість повноцінної участі небанківських постачальників платіжних послуг у розрахунках через банки-учасники, що розширює конкуренцію та фінансову інклюзію;
- 4) створив технологічну базу для подальшої інтеграції з європейською платіжною інфраструктурою, що відповідає курсу на євроінтеграцію [46].

Таким чином, модернізована платіжна система НБУ є не лише інфраструктурним, але й антикризовим інструментом державної політики, який

забезпечує безперервність та безпеку розрахунків, що є передумовою для стабільної кредитної діяльності банків у період шоків.

Антикризові регуляторні режими та їхній вплив на кредитну сферу. Починаючи з 24 лютого 2022 року, ключовим елементом антикризового інструментарію стали надзвичайні регуляторні заходи НБУ, у тому числі жорсткі валютні та капітальні обмеження. Постановою Правління НБУ № 18 «Про роботу банківської системи в умовах воєнного стану» були введені обмеження на переказ коштів за кордон, операції з іноземною валютою, а також низка тимчасових лімітів на рух капіталу, що мало на меті запобігання відпливу капіталу і захист міжнародних резервів [46].

У подальшому НБУ переходить до поступового, поетапного пом'якшення капітальних обмежень, зберігаючи при цьому антикризовий характер регулювання. Станом на початок березня 2025 року понад 800 компаній вже скористалися послабленням обмежень, а міжнародні резерви України становили приблизно 40,1 млрд дол. США [47].

Такі антикризові рішення мають подвійний ефект для кредитної сфери:

1) у короткостроковому періоді стримують валютні ризики та захищають банківську систему від шоків платіжного балансу, що опосередковано підтримує довіру до банків та їхню здатність кредитувати;

2) у середньостроковому періоді поетапне послаблення дає змогу відновлювати доступ бізнесу до зовнішнього фінансування і розширювати можливості рефінансування існуючих кредитів, не створюючи різких дисбалансів.

До антикризових механізмів належать і спеціальні програми державної підтримки, що реалізуються у цифровому форматі. Наприклад, іпотечна програма «Оселя», яка базується на цифрових процедурах подання заявок та верифікації позичальників, стала одним із інструментів відновлення іпотечного кредитування, хоча у 2024 році її динаміка уповільнилася через зміну умов та обмеженість фінансування [8]. Це показує, що навіть цифрові програми потребують стабільної ресурсної бази і чітких фіскальних пріоритетів.

Цифровізація нагляду, управління ризиками та антикризове планування

Важливою складовою сучасних механізмів державного впливу є цифровізація наглядових і аналітичних функцій НБУ. У щорічному звіті 2023 року відзначено створення нового вертикалю фінансової стабільності та департаменту інтегрованого банківського нагляду, що об'єднує експертизу з банківського нагляду, платіжної інфраструктури, фінмоніторингу, юридичного та безпекового блоку [47]. Такий підхід дозволяє регулятору використовувати цифрові дані в реальному часі для оцінки кредитних ризиків, проведення стрес-тестування та формування макропруденційних рішень.

Крім того, розвиток цифрової платіжної інфраструктури на основі стандарту ISO 20022, інтеграція з державними реєстрами, посилення кіберзахисту платіжних систем і відкритих даних створюють умови для більш точного моделювання сценаріїв криз, оцінки впливу шоків на кредитні портфелі та оперативного коригування регуляторних параметрів. Це безпосередньо підсилює спроможність держави здійснювати антикризове управління кредитною сферою.

Отже, розвиток цифрових та антикризових механізмів державного впливу на кредитну сферу в Україні охоплює:

- 1) цифровізацію державних послуг, яка спрощує доступ до фінансування та знижує транзакційні витрати для позичальників і банків;
- 2) модернізацію платіжної інфраструктури НБУ, що забезпечує стійкість та безперервність розрахунків у кризових умовах;
- 3) запровадження та поетапну адаптацію антикризових регуляторних режимів (валютні та капітальні обмеження, спеціальні програми підтримки), які захищають фінансову стабільність та дають змогу зберегти кредитну активність;
- 4) цифровізацію наглядових і аналітичних процесів, що дозволяє державі швидше і точніше реагувати на кризові виклики.

Для подальшого удосконалення цих механізмів важливими є інтеграція з європейською фінансовою інфраструктурою, посилення кіберстійкості,

стабільне ресурсне забезпечення цифрових програм підтримки кредитування та підвищення прозорості антикризових рішень для учасників ринку.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 3

Отже, напрями удосконалення державного регулювання кредитної діяльності банків в умовах економічної нестабільності мають бути спрямовані на перехід від режиму стримування фінансової стабільності до режиму керованого відновлення кредитування. Оптимізація монетарних та макропруденційних інструментів означає балансування між антиінфляційними цілями й потребою відбудови: збереження жорсткості базових параметрів для захисту цінової та курсової стабільності, але водночас – розвиток цільових механізмів підтримки довгострокового інвестиційного кредитування під гарантії чи співфінансування міжнародних партнерів. Важливим резервом залишається гнучке використання резервних вимог і стимулюючих конструкцій, які можуть спрямовувати ліквідність банків не лише в низькоризикові інструменти, а й у кредити реальному сектору.

Удосконалення системи державних гарантій та страхування кредитів є ключовою умовою зниження воєнного та економічного ризику, який банки самостійно не готові повністю прийняти. Перенесення акценту з широкого субсидіювання ставки на портфельні гарантії, ризик-шеринг та інструменти страхування воєнних ризиків дозволяє підтримувати кредитування без неконтрольованого зростання бюджетних зобов'язань і водночас підвищує якість таргетування підтримки – на найбільш уразливі та стратегічно важливі сегменти. Залучення ресурсів і гарантій міжнародних фінансових інституцій у цій моделі є критично важливим для масштабування кредитування відбудови.

Розвиток цифрових і антикризових механізмів державного впливу формує інфраструктурну основу стійкості кредитної сфери. Цифровізація державних послуг і фінансової інфраструктури, модернізація платіжних систем та цифрові

інструменти нагляду знижують транзакційні витрати, прискорюють кредитні процеси, підвищують прозорість і якість оцінки ризиків. Одночасно антикризові регуляторні режими, зокрема валютні та капітальні обмеження з поетапною адаптацією, дозволяють утримувати фінансову систему в керованих межах у період шоків. У підсумку поєднання монетарної адаптивності, гарантійно-страхових рішень і цифрових інструментів створює практичну основу для відновлення довгострокового кредитування як одного з головних ресурсів економічного відновлення України.

ВИСНОВКИ

1. В умовах економічної нестабільності та воєнного стану кредитна діяльність банків набуває особливого значення для підтримки економіки та фінансової стабільності держави. Банківська система залишається платоспроможною, проте кредитна активність обмежується високими ризиками, значною часткою проблемних кредитів та зниженням платоспроможності позичальників. За таких умов державне регулювання кредитної діяльності стає ключовим чинником стримування фінансових дисбалансів і підтримки кредитування реального сектору.

2. Аналіз механізмів державного регулювання кредитної діяльності банків свідчить, що вони мають багаторівневу структуру та охоплюють монетарні, макропруденційні, нормативно-правові, гарантійно-страхові й антикризові інструменти. Практика їх застосування показує, що жорстка монетарна політика дозволяє забезпечити цінову та фінансову стабільність, однак водночас обмежує доступ бізнесу та населення до кредитних ресурсів, що потребує коригування регуляторних підходів.

3. У період повномасштабної війни економічні та воєнні ризики суттєво вплинули на кредитну активність банків. Руйнування інфраструктури, міграційні процеси, скорочення виробництва та зростання невизначеності призвели до зниження попиту на кредити та посилення обережності з боку банків. Значна частина ресурсів була переорієнтована на менш ризикові фінансові інструменти, що обмежило кредитування реального сектору економіки.

4. Державні програми підтримки кредитування, зокрема програма «Доступні кредити 5–7–9 %», механізми державних гарантій та ризик-шеринг, відіграли важливу роль у збереженні доступу малого та середнього бізнесу до фінансових ресурсів. Водночас наявні проблеми таргетування, обмежені бюджетні можливості та накопичення зобов'язань держави з компенсації

процентів зумовлюють необхідність удосконалення цих інструментів і посилення контролю за їх ефективністю.

5. Воєнний стан зумовив застосування антикризових заходів державного регулювання, зокрема валютних і капітальних обмежень, що дозволило зберегти фінансову стабільність і запобігти відпливу капіталу. Поступове пом'якшення цих обмежень створює передумови для відновлення кредитування та інвестиційної активності, однак потребує зваженого підходу з урахуванням макроекономічних і безпекових ризиків.

6. Цифровізація державного управління та фінансової інфраструктури, включно з розвитком Системи електронних платежів НБУ, цифрових сервісів «Дія» та електронної взаємодії між державою, банками і бізнесом, сприяла підвищенню стійкості кредитної сфери. Використання цифрових інструментів дозволяє знизити операційні ризики, прискорити кредитні процеси та підвищити ефективність державного впливу на кредитний ринок.

7. Умови воєнного стану та необхідність післявоєнного відновлення економіки потребують формування комплексної державної політики у сфері регулювання кредитної діяльності банків. Така політика має поєднувати стабілізаційні та стимулюючі інструменти, розширення системи державних і міжнародних гарантій, розвиток цифрових механізмів управління та врахування масштабів економічних і інфраструктурних втрат. Реалізація цих підходів створює передумови для відновлення кредитування, економічного зростання та фінансової стійкості України у повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Parliament. EU policies – Ukraine: economic developments. URL:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/747858/IPOL_BRI\(2024\)747858_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/747858/IPOL_BRI(2024)747858_EN.pdf)
2. World Bank. Ukraine Overview. URL:
<https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview>
3. National Bank of Ukraine. Key Policy Rate. URL:
<https://bank.gov.ua/en/monetary/about/targets/target-k>
4. National Bank of Ukraine. Comment on inflation in 2024. URL:
<https://bank.gov.ua/en/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-2024-rotsi>
5. National Bank of Ukraine. Inflation Report. URL:
<https://bank.gov.ua/en/news/all/inflyatsiya-pochne-znijuvatisya-v-nastupnomu-rotsi-a-ekonomika-y-nadali-zrostatime--inflyatsiyniy-zvit-nbu>
6. Verheliuk S. Banking business stability. Business Perspectives. URL:
https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/12442/BBS_2019_03_Verheliuk.pdf
7. Центр економічної стратегії. Corporate lending in Ukraine during the war. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2025/06/corporate-lending-in-ukraine-during-the-war.pdf>
8. Національний банк України. Financial Stability Report 2024-H2. URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_pr_2024-H2_eng.pdf
9. Національний банк України. Financial Stability Report 2024-H1. URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H1_eng.pdf
10. Національний банк України. Monetary and Financial Statistics (April 2024). URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MFS_2024-04_en.pdf
11. CEIC Data. Ukraine – Non-performing loans ratio. URL:
<https://www.ceicdata.com/en/indicator/ukraine/non-performing-loans-ratio>

12. Національний банк України. Закон України «Про Національний банк України». URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/Law_NBU_eng.pdf
13. Національний банк України. Стратегія монетарної політики. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_MaP_eng.pdf
14. Національний банк України. Архів рішень монетарної політики. URL: <https://bank.gov.ua/en/monetary/archive-rish>
15. Національний банк України. Financial Stability Report 2025-H1. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H1_eng.pdf
16. Національний банк України. Впровадження коефіцієнта покриття ліквідністю. URL: <https://bank.gov.ua/en/archive-news/all/67093190-national-bank-of-ukraine-to-introduce-a-liquidity-coverage-ratio>
17. Національний банк України. Стратегія монетарної політики 2021. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_MaP_2021_eng.pdf
18. Національний банк України. Закон України «Про банки і банківську діяльність». URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/Law_BB_eng.pdf
19. VoxUkraine. Government business support program “Affordable loans 5-7-9%”. URL: <https://voxukraine.org/en/government-business-support-program-affordable-loans-5-7-9-looking-for-an-optimal-design>
20. Центр економічної стратегії. Access to financing for SMEs in Ukraine. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2024/07/access-to-financing-for-small-and-medium-enterprises-in-ukraine.pdf>
21. Національний банк України. Banking Sector Review (May 2024). URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-05_eng.pdf
22. Науковий журнал «НІОУ». Стаття. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/29994/29952>
23. Національний банк України. Шахрайство з платіжними картками. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-vipadkiv-shahraystva-z-kartkami-znizilasya-zbitki-za-nimi--zrosli>

24. Національний банк України. Графік обов'язкових резервів. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/money-market/reserve-requirements-chart>
25. Національний банк України. Зміни вимог до резервування. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zmini-vimog-do-formuvannya-obovyazkovih-rezerviv-stimulyuvatimut-banki-zaluchati-dovgostrokovi-koshti-dlya-finansuvannya-proyektiv-vidbudovi>
26. Національний банк України. Річний звіт 2024. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-za-2024-rik-stiykist-yak-fundament-dlya-vidnovlennya-ekonomiki>
27. Міністерство фінансів України. Підприємці отримали кредити за програмою «5-7-9%». URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voiennogo_stanu_pidpriiemtsi_otri_mali_60_317_kreditiv_na_2375_mlrld_grn_za_programoiu_dostupni_krediti_5-7-9-4780
28. Кабінет Міністрів України. Доступні кредити 5-7-9%. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dostupni-kredyty-5-7-9-ponad-62-mlrd-hrn-otrymaly-pidpriiemtsi-z-pochatku-roku-v-mezhakh-prohramy>
29. ПриватБанк. Програма «5-7-9%». URL: <https://privatbank.ua/business/5-7-9>
30. Centre for Economic Strategy. Corporate lending in Ukraine during the war. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2025/06/corporate-lending-in-ukraine-during-the-war.pdf>
31. Національний банк України. Частка непрацюючих кредитів у 2024 році. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-za-2024-rik-skorotilasya-do-30>
32. CEIC Data. Ukraine – Non-performing loans ratio. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/ukraine/non-performing-loans-ratio>
33. Reuters. Ukraine keeps key rate on hold. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-keeps-key-rate-hold-cuts-growth-forecast-amid-energy-challenges-2025-10-23>

34. Національний банк України. Banking Sector Review (November 2024). URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-11_eng.pdf
35. Національний банк України. Banking Sector Review (May 2024). URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-05_eng.pdf
36. Київська школа економіки. Macro Handbook 2025. URL: https://kse.ua/UA_Macro_Handbook_Jan2025.pdf
37. Національний банк України. Облікова ставка на рівні 15.5%. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-zberig-oblikovu-stavku-na-rivni-155-21807>
38. IMF. Extended Fund Facility – Ukraine. URL: <https://www.imf.org/en/news/articles/2025/03/28/pr25081-ukraine-imf-completes-the-7th-rev-of-the-extended-arrangement-under-the-eff>
39. Національний банк України. Розширення переліку бенчмарк-ОВДП. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/natsionalniy-bank-rozshiryuye-perelik-benchmark-ovdp-yaki-banki-mojut-vklyuchati-v-pokrittya-obovyazkovih-rezerviv>
40. Міністерство фінансів України. Державні портфельні гарантії. URL: https://mof.gov.ua/en/state_portfolio_guarantees-511
41. EBRD. Financial products for Ukrainian SMEs. URL: <https://www.ebrd.com/home/what-we-do/products-and-services/support-for-start-ups-and-msmes/access-finance/financial-products-for-ukrainian-smes.html>
42. EIB. EU-EIB unlocking EUR 1 billion for Ukrainian SMEs. URL: <https://www.eib.org/en/press/news/european-commission-and-eib-group-seek-to-unlock-over-eur1-billion-for-ukrainian-small-businesses>
43. Reuters. EBRD launches EUR 110 mln war-risk insurance. URL: <https://www.reuters.com/markets/europe/ebrd-launches-110-mln-euro-guarantee-ukraine-war-risk-insurance-2024-12-12>

44. Reuters. Denmark gets EU export guarantee scheme underway. URL: <https://www.reuters.com/business/finance/denmark-gets-europes-ukraine-export-guarantee-scheme-underway-2025-06-05>
45. Дія. Портал «Дія.Експорт». URL: <https://expo.diaa.gov.ua/>
46. Національний банк України. Щорічний звіт 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2023_eng.pdf
47. Reuters. Ukraine prepares to ease capital controls. URL: <https://www.reuters.com/markets/currencies/ukraine-prepares-ease-wartime-capital-controls-further-help-exporters-2025-03-20>
48. Першко Л. О. Теоретико-методологічні аспекти зміцнення та розвитку місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації : монографія. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2020. 316 с.
49. Корсак , К., Кірик , Т., Давиденко , Г., Журбинський , Д., Корсак , Ю., Ляшенко , Л., & Першко , Л. (2023). Нооаналіз коеволюції суспільств й освіт та прогноз майбутнього. Грааль науки , (26), 407–424.
50. Першко Л. О. Забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування в умовах децентралізації. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. № 3. С. 270–273.
51. Першко Л. О. Напрями підвищення ефективності формування місцевих бюджетів України за умов фінансової децентралізації. Науковий вісник Полісся. 2020. № 2(18). С. 91–101.